

Чайківська Ірина Олегівна

студентка 3-го курсу факультету підготовки слідчих
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИНЦИП СВОБОДИ ДОГОВОРУ

Принцип свободи договору є одним з провідних у зобов'язальних відносинах та є однією з фундаментальних засад цивільно-правового принципу диспозитивності, через який суб'єкти цивільного права набувають і здійснюють свої цивільні права вільно, на свій розсуд (ч. 1 ст. 12 ЦК України). Цей принцип досліджувався достатньо, як у рамках підручників з цивільного й господарського права, так і в спеціальний дослідженнях, наприклад, А. П. Беляєвою, В. О. Горевим [2], А. В. Луць, А. Н. Танагою тощо.

Даний принцип декларується в ст. 627 ЦК України, яка визначає загальні елементи, тому питання про його сутність у правовій літературі і дотепер залишається дискусійним. На думку одних авторів (наприклад, А. В. Луць), принцип свободи договору є власне принципом цивільного права. Інші ж вбачають в ньому принцип договірної права (наприклад, С. М. Бервено). Існує також і третя група вчених, які взагалі окремо не виділяють даний принцип, а включають його до змісту принципу диспозитивності та ініціативності учасників цивільних правовідносин. Але посилаючись на ст. 3 ЦК України, варто погодитися із першою групою авторів, які вказують на те, що у ст. 3 ЦК України свобода договору закріплена як загальна засада цивільного законодавства.

У загальному зміст свободи договору в загальному розкривається в ст. 627 ЦК України, яка з посиланням на ст. 6 ЦК України встановлює співвідношення актів цивільного законодавства і договору, визначає ті елементи принципу свободи договору, щодо яких сторони є вільними. Отже, зміст даного принципу проявляється, зокрема, у свободі особи вільно вступати у договірні відносини; самостійно обирати контрагента; самостійно визначати структуру і вид договірної зв'язку.

Диспозитивні начала проявляються в можливості сторін самостійно обирати вид договору, який регулюватиме їх взаємні відносини. Так, вони можуть обрати договір, який передбачений законом (договір купівлі-продажу, міни, поставки), або ж договір, який прямо не передбачений (не поійменованій). Таким чином, знаходить свій розвиток положення ст. 11 ЦК України про те, що цивільні права та обов'язки виникають із дій осіб, які не передбачені цивільним законом, але за аналогією породжують цивільні права та обов'язки [1].

Сторони також мають право укласти договір, який має ознаки декількох видів договорів (змішаний договір). Прикладом останнього можуть бути інвестиційні договори у сфері будівництва, що містять елементи договорів купівлі-продажу, підряду та позики. На підставі

аналізу змісту ч. 2 ст. 628 ЦК України можна дійти висновку, що на змішаний договір поширюється дія окремих обмежень, встановлених актами цивільного законодавства щодо договорів, елементи яких містяться у ньому, якщо інше не встановлено договором або не випливає із суті змішаного договору.

Сторони цивільних правовідносин самі визначають, укладати їм договір ні та з ким із партнерів вступати у договірні правовідносини. Тобто вибір контрагента договору і вирішення питання про встановлення договірних відносин вирішується самими сторонами договору. Як виняток з цього правила законом можуть встановлюватися певні обмеження щодо вибору контрагентів. Укладення договорів у примусовому порядку допускається як виняток і лише у випадках, прямо встановлених.

Принцип свободи договору також полягає у тому, що сторони самостійно визначають умови (зміст) договору. Відповідно до ст. 628 ЦК України це означає, що сторони договору мають право на волевиявлення. Згідно з цією статтею, умови договору поділяються на такі, що віднесені на розсуд сторін і узгоджені ними, і такі, що є обов'язковими згідно з актами цивільного законодавства.

Виділяють також свободу способу укладення договору. За загальним правилом договір не потребує спеціальної форми і може вчинюватися усно, зокрема шляхом вчинення конклюдентних дій або мовчанням (ст. 205 ЦК України). Крім того, відповідно до ст. 639 ЦК України договір може бути укладений у будь-якій формі, якщо вимоги щодо форми договору не встановлені законом.

Проявом принципу свободи договору є також можливість сторін визначити способи забезпечення договірних зобов'язань та встановлювати форми (міри) відповідальності за порушення договірних зобов'язань, розмір (обсяг) застосовуваних санкцій тощо.

Свобода договору не є безмежною [3], вона існує в рамках чинних нормативних актів, звичаїв ділового обороту, а дії сторін договору мають ґрунтуватися на засадах розумності, добросовісності та справедливості.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 верес. 2016 р. : (офіц. текст). – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2016. – 408 с.
2. Горев В.О. Істотні умови договору як обмеження договірної свободи учасників цивільних правовідносин // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. – Сімферополь, 2006. – Вип. 9. – С. 165-170.
3. Євдокименко Д. Свобода договору та її обмеження в цивільному праві України // Юридичний журнал. – № 5. – 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2931>.

Ключові слова: договір, принцип, свобода, цивільне право, засади.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Вороніна Н. В.